

**REGULATORY AND LEGAL AND ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL SUPPORT
IN PRESCHOOL UPBRINGING OF THE SECOND HALF TWENTIETH CENTURY**

The article analyzes the legal and organizational and methodological support education in preschool the second half of the twentieth century. The effect of legal documents for the publication of programs for pre-school institutions. Stages of development of preschool education in Ukraine within this time frame.

Key words: stages, early childhood education, regulation, law, program.

УДК 371.4

Ярославцева Л.А.

ГУМАНІСТИЧНІ ІДЕЇ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ Ф. ФРЕБЕЛЯ

Статтю присвячено розкриттю та обґрунтуванню гуманістичних ідей педагогічної спадщини Фрідріха Фребеля та їх внеску в розвиток системи вітчизняної дошкільної освіти.

Ключові слова: педагог-гуманіст, гуманістичні ідеї, дошкільне виховання, дитячий садок, дитяча діяльність, гра.

Докорінне реформування системи освіти в умовах перебудови державності, культурного і духовного відродження України потребує вдосконалення процесу соціокультурного розвитку дітей, починаючи з дошкільного віку, який визнано першою ланкою неперервної освіти [1].

Від природи кожній дитині дано бути розумною, творчою, успішною особистістю, тому завдання педагогів полягає в допомозі дошкільнику розкрити свій природний потенціал, проявити свої індивідуальні здібності, навчити його самостійно осягати довкілля. Тому сьогодні, коли в системі дошкільного виховання простежуються нові тенденції: розвиток системи дошкільної освіти з опорою на ідеї дитиноцентричної філософії, яка пропонує пріоритет гуманістичного та діяльнісного підходів; переорієнтація організаційних форм і змісту роботи у бік індивідуалізації садків; пошук ефективних технологій у роботі з дітьми з урахуванням особливостей - надзвичайно необхідним й важливим стає звернення до педагогічної спадщини минулого, що дасть змогу відкрити нові перспективні напрямки реформування та подальшого розвитку системи сучасної дошкільної освіти.

Науковий інтерес у колі нашого дослідження становить вивчення педагогічної спадщини видатного представника педагогіки першої половини XIX століття – Фрідріха Вільгельма Августа Фребеля (1752-1852) – німецького гуманіста, педагога-філософа, автора оригінальної системи виховання і навчання дошкільників у колективі, творця перших дитячих садків, а разом і письменника, який спрямував свої вірші та пісні на виховання дітей.

З огляду на те, що в сучасній вітчизняній педагогіці відсутні цілісні дослідження гуманістичної спадщини Ф.Фребеля, де б систематизовано та узагальнено висвітлювалися його гуманістичні ідеї щодо питань виховання дітей (досліджуються питання впливу ідей Ф.Фребеля на розвиток дошкільного виховання), вивчення доробку відповідає актуальності.

Отже, мета дослідження полягає у розкритті гуманістичних ідей педагогічної спадщини Ф.Фребеля та їх внеску в розвиток системи вітчизняної дошкільної освіти.

Становлення особистості Ф.Фребеля відбувалося у складних родинних і матеріальних умовах: він самотужки торував свій життєвий шлях, долав різні перешкоди, щоб аж у зрілому віці досягти мети. Після початкового домашнього навчання збагачувався знаннями принагідно, багато читав, найбільше захоплювався природничими науками.

Довелося Ф.Фребелю працювати й навчатися у лісництві, вести сільське господарство, секретарювати у приватних осіб, працювати в архітектора. Зрештою, на 21 році

життя, випадкова зустріч у Франкфурті-на-Майні, де вивчав будівельне мистецтво, з директором зразкової школи Грунером, учнем Песталоцці, привернула його увагу до педагогічної діяльності. Фребель часто розмовляв з директором про різні педагогічних питаннях і, після деяких вагань, зайняв вільне місце вчителя в його школі, цілком присвятивши себе справі виховання.

Вже перші зустрічі з 9–11 річними учнями настільки захопили Ф.Фребеля, що він усвідомив своє покликання педагога та відчув себе безмежно щасливим.

Його педагогічний хист і погляди формувалися та зростали під впливом учень видатного чеського педагога-гуманіста Я.А.Коменського, в особистому зв'язку з швейцарським педагогом-демократом Й.Г.Песталоцці і роботі в його навчально-виховних закладах. Помітні педагогічні успіхи й цікаві ідеї Песталоцці (принцип природовідповідності у початковому навчанні та вихованні дітей, розробка системи наочності й вправ для органів чуття і рухів) такою мірою захопили Фребеля, що стали керівними в усій його творчій і практичній діяльності [2].

Уважаючи надзвичайно важливими етапами розвитку дитини вік немовляти та дошкільний, Ф.Фребель у 1840 році заснував перший у світі суспільний "дитячий садок", за визначенням великого педагога, це – "сад", в якому дитина як зернятко, маленька рослина, яка вимагає від педагога ретельного догляду та вирощування [5, с.43]; обґрунтувавши необхідність взаємодії сімейного та дошкільного виховання і роль дитячого садка як продовжувача лінії виховання дитини в сім'ї, яке має оберігати, творити особистість. За його переконаннями, дитячий садок дає дитині те, чого сім'я дати не може, — спільне з однолітками життя: "... єднання сімейного і шкільного життя є незмінна умова людського виховання в цей період" [3, с. 237].

"Дитячий садок" можна розуміти тут у прямому значенні, оскільки Фребель рекомендував проводити заняття з дітьми на відкритому повітрі, зокрема в садку. Для дітей проводились особливі заняття з догляду за садовими чи городніми рослинами, коли кожна дитина, відповідно до своїх сил, мала доглядати певну грядку, ближче торкаючись самої природи. Саме тут повинні відбуватися й різноманітні ігри-заняття дітей, пов'язані з різними гімнастичними вправами. У зв'язку з цим "дитячий садок" має і переносне значення, коли ця назва вказує на природне і вільне зростання дітей у цій установі, на зразок зростання садових рослин, оскільки завдання садівника полягає, головним чином, у полегшенні процесу природного розвитку. У дитячих садках цю роль мають виконувати особливі люди зі спеціальною підготовкою, так звані "дитячі садівниці", які сприяють активності дітей, регулюють заняття, усувають деякі негативні прояви дитячої природи і сприяють розвитку найкращих соціальних якостей.

Основна мета гуманістичної спрямованості педагогічної теорії Ф. Фребеля – сприяння розвитку природних особливостей дитини, зачатків її духовних спрямувань, почуттів, прагнень. Шлях досягнення цієї мети він визначив таким чином: "Подібно до того як садівник або землероб доглядає свої рослини, підтримуючи в усьому зв'язок з природою, і доводить їх до розвитку, точнісінько так і ми маємо прагнути ставитися до дитини і взагалі до людини стосовно її природи, її внутрішніх законів, маємо розвивати її, виховувати і навчати у непорушному єднанні з життям і природою, у постійному зв'язку з першоджерелом будь-якого життя...Таке розуміння дитини й людини взагалі... є першим і вищим основним положенням і головною вимогою виховання людини" [4, с. 77].

Ф.Фребель був великий гуманіст, який вважав, що треба поважати людські права дитини, що муштра та побиття принижують особистість і до них не можна вдаватися навіть у самих крайніх випадках. Уже в самій назві дитячого закладу, а також у тому, що виховательку Фребель називав "садівницею", проявилось особливе ставлення Фребеля до дитини, як до квітки, яку потрібно лагідно та дбайливо вирощувати, не змінюючи її вродженої природи. Повага до особистості дитини, обережне ставлення до дитячої душі, щира турбота про її фізичний, розумовий, психічний розвиток – ось головні вимоги до вихователя. Водночас педагог – не лише доглядач за дітьми, він спрямовує розвиток

малюка, відтак повинен мати ґрунтовну дидактико-методичну підготовку, добре знати вікові особливості дошкільнят, ураховувати їх індивідуальні прояви.

У головній своїй праці "Виховання людини" (1826) Фребель виклав системно свої педагогічні погляди на мету виховання, в якій вбачав розвиток природних здібностей дитини і які одержали конкретизацію в його наступних роботах. Виховання, писав він, має керувати саморозкриттям, але саморозкриття неможливо без зовнішніх впливів, тому необхідні різноманітні засоби, що викликають розвиток внутрішніх тенденцій, потягів. У дитячому садку слід виховувати дітей, залучаючи їх у різноманітну діяльність, розвивати їх тіло, вправляти зовнішні почуття, знайомити їх з людьми, природою; в іграх, веселоощах і невинних забавах готувати дітей до школи, допомагаючи їм розвиватися, як рослинам у саду. Дитячий сад повинен здійснювати всебічний розвиток дітей, яке починається з їх фізичного розвитку [2].

В основі системи Ф.Фребеля лежить уявлення про внутрішній зв'язок усіх речей, відповідно будь-яка річ може відкрити дитині всі закони світу, які універсальні і сходять до єдиного початку. Головне завдання виховання бачиться педагогу в тому, щоб не зіпсувати вродженої позитивної природи дитини. Тому виховання повинно бути не розпорядчим і не насильницьким, а застережливим і охороняючим.

Саме спрямованість на розвиток творчості і самостійності відрізняє гуманістичну систему виховання Фребеля від методів навчання, що існували до нього. Фребель вперше ввів у педагогіку принцип діяльності, який в даний час набув широкого визнання. "Дитя - істота діяльна, творча, - писав він, - яка постійно потребує справи і йде від справи до пізнання. Виховання повинно задовольняти цю потребу. Справа вихователя - охороняти і спонукати дії дитини, але не визначати їх" [5, с.27]. Саме через діяльність, через самостійну активність дитини здійснюється пізнання, навчання і виховання. Найважливіший принцип педагогічної системи Ф. Фребеля - необхідність поєднання практичної дії або чуттєвого враження зі словом. Зв'язок дії дитини зі словом робить його чуттєвий досвід осмисленим і усвідомленим, відкриває можливість оволодіння ним.

Ф. Фребель фактично перший оцінив найважливіше значення гри в житті дитини і в його розвитку. Розкриваючи її сутність, він доводив, що гра для дитини - потяг, інстинкт, основна його діяльність, стихія, в якій вона живе, гра - його власне життя. У грі дитина висловлює свій внутрішній світ через зображення зовнішнього світу. Зображаючи життя сім'ї, догляд матері за немовлям, дитина зображує щось зовнішнє по відношенню до себе, але це можливо тільки завдяки внутрішнім силам [5, с.32].

Хоча Фребель і дивився на природу дитини з релігійно-містичної точки зору, хоча багато чого в його вченні не науково і дано з ідеалістичних позицій, проте центральна думка Фребеля про те, що дитина - істота, що розвивається - правильна.

На початку XIX ст., коли на дитину ще часто дивилися, як на дорослого в мініатюрі, вчення Фребеля про розвиток як активний процес відіграло історично прогресивну роль у розвитку педагогічної думки. Характеристика ступенів розвитку дитини, що дається Фребелем, в загальних рисах є прийнятною. Грудний вік по Фребелю, - це "час догляду за дитиною і розвиток зовнішніх почуттів". Дитинство (дошкільний вік) - це період гри. "Гра і розмова - ось стихія, в якій живе тепер дитина". Отроцтво - час навчання [5, с. 32].

Незважаючи на те, що прогресивні педагоги піддавали ідеї Ф.Фребеля критиці за надмірну регламентацію діяльності дітей, ускладненість вправ і занять, містичне тлумачення природи дитини, значення спадщини Фребеля в історії педагогіки неможливо переоцінити. Соціально-педагогічні погляди Фребеля щодо створення дитячих дошкільних закладів, де б найкраще задовольнялись потреби дітей у діяльності та спілкуванні, розвитку та знайомству з людським суспільством, у подальшому підтримували і доповнювали свіжими ідеями М.Монтессорі, С. Русова, Н. Лубенець широко пропагувала ідеї Фребеля та інші представники соціальної педагогіки.

Отже, внесок Фребеля у теорію і практику дошкільного виховання визначається тим, що:

- сприяв виділенню дошкільної педагогіки в самостійну галузь науки, вперше створивши теорію роботи дошкільних закладів;
- багато зробив для пропаганди ідеї дошкільного виховання і широкого поширення дитячих садків;
- завданням виховання проголосив саморозвиток закладених у людині природних сил і здібностей;
- запровадив різноманітні види дитячої діяльності, які використовуються в сучасних ДНЗ;
- довів значення дитячої гри як засобу підвищення ефективності навчання;
- запровадив ідеї про розвивальний характер виховання, гуманне ставлення до дітей, урахування індивідуальних рис особистості, що значною мірою збігаються з принципами, якими керуються сучасні теорія та практика дошкільного виховання.

З огляду на вище зазначене можна стверджувати, що ідеї Фрідріха Фребеля отримали широке поширення і в сучасній дошкільній освіті, актуальні, як ніколи, та вимагають глибокого й уважного прочитання вкотре його педагогічної спадщини широким педагогічним загалом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України "Про освіту". Від 23 березня 1996 р. № 100/96 – ВР // Освіта в Україні. Нормативна база (2-ге вид.). – К. : КНТ, 2006. – 484с.
2. Джуринский А.Н. История педагогики : Учеб. пособие для студ. Педвузов / А.Н. Джуринский. – М.: ВЛАДОС, 2000. – 432с.
3. Фребель Ф. Воспитание человека / Мчедлидзе Н.Б. и др. История дошкольной и зарубежной педагогики. – М.: Просвещение, 1974. – 464с.
4. Фребель Ф. Дитячий садок: Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки / За заг.ред. З.Н. Борисової. – К.: Вища шк., 2004. – 511с.
5. Фребель Ф. Детский сад // Фребель Ф. Педагогические сочинения в 2-х т. Т. 2 / Пер. с нем. Н.Н. Соколова. - М.: Тихомиров, 1913. – 581с.

Ярославцева Л.А.

ГУМАНИСТИЧЕСКИЕ ИДЕИ В ПЕДАГОГИЧЕСКОМ НАСЛЕДСТВЕ Ф.ФРЕБЕЛЯ

Статья посвящена раскрытию и обоснованию гуманистических идей педагогического наследия Фридриха Фребеля та их вклада в развитие системы отечественного дошкольного образования.

Ключевые слова: педагог-гуманист, гуманистические идеи, дошкольное воспитание, детский садик, детская деятельность, игра.

Yaroslavtseva L.A.

HUMANISTIC IDEAS IN PEDAGOGICAL HERITAGE F. FROBEL

The article is focused on disclosure and grounds of the humanistic ideas of the Friedrich Froebel's pedagogical heritage and their contribution to the development of the system of the domestic pre-school education.

Key words: teacher-humanist, humanistic ideas, pre-school education, kindergarten, children's activities, game.